

Άγιος Βλάσιος – Πανοπέας

Αρχαίοι χρόνοι

Α) Θρησκεία

41. Επιγραφή (επιτύμβια στήλη) Ἐπὶ Ἐπαρμά

Μτφρ: Για τον Επαρμά

42. Στράβων, Γεωγραφικῶν Θ', 12 Καθ' ὃν χρόνον Ἀπόλλωνα τὴν γῆν ἐπιόντα ἡμεροῦν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τε τῶν ἡμέρων καρπῶν καὶ τῶν βίων, ἐξ Ἀθηνῶν δ' ὀρμηθέντα ἐπὶ Δελφοὺς ταύτην ἰέναι ὁδόν, ἧ καὶ νῦν Ἀθηναῖοι τὴν Πυθιάδα πέμπουσι · γενόμενον δὲ κατὰ Πανοπέας Τιτυὸν καταλῦσαι ἔχοντα τὸν τόπον, βίαιον ἄνδρα καὶ παράνομον.

Μτφρ.: εκείνο τον καιρό ο Απόλλων κατέβηκε στη γη και εκπολίτιζε τους ανθρώπους διδάσκοντάς τους την καλλιέργεια τον καρπών και τον πολιτισμένο τρόπο ζωής, αφού ξεκίνησε από την Αθήνα και πήρε τον ίδιο δρόμο , από τον οποίο και τώρα οι Αθηναίοι στέλνουν την αποστολή τους στην Πυθία. Όταν έφτασε στους Πανοπείς, σκότωσε τον Τιτυό που κατείχε τον τόπο, άνδρα βίαιο και άνομο.

Β) μνημεία

43. Πλούταρχος, Λύσανδρος, 29 τὸν δὲ Λύσανδρον ἧ πρῶτον κομίζοντες ὑπὲρ τοὺς ὄρους ἐγένοντο τῆς Βοιωτίας ἐν φίλῃ καὶ συμμαχίδι χώρᾳ τῇ Πανοπέων κατέθεσαν, οὗ νῦν τὸ μνημεῖόν ἐστι παρὰ τὴν ὁδὸν εἰς Χαिरώνεια ἐκ Δελφῶν πορευομένοις.

Μτφρ.: Τον Λύσανδρο, εκεί που πρώτα τον μετέφεραν πάνω από το βουνό στη φιλική και σύμμαχο χώρα των Πανοπέων τον έθαψαν, όπου και τώρα βρίσκεται το μνημείο του κοντά στον δρόμο που οδηγεί από τη Χαिरώνεια στους Δελφούς.

Γ) καταγωγή

44. Όμηρος, Ιλιάδα Ψ 665... Ὡς ἔφατ', ὄρνυτο δ' αὐτίκ' ἀνὴρ ἡϋς τε μέγας τε

εἰδῶς πυγμαχίης, υἱὸς Πανοπῆος Ἐπειός,

ἄψατο δ' ἡμίονου ταλαεργοῦ φώνησέν τε·

«ἄσσον ἴτω ὃς τις δέπας οἶσεται ἀμφικύπελλον·

ἡμίονον δ' οὐ φημί τιν' ἀξέμεν ἄλλον Ἀχαιῶν

πυγμῇ νικήσαντ', ἐπεὶ εὖχομαι εἶναι ἄριστος.

ἧ οὐχ ἄλῖς ὅττι μάχης ἐπιδεύομαι; οὐδ' ἄρα πως ἦν

ἐν πάντεσσ' ἔργοισι δαήμονα φῶτα γενέσθαι.

ᾧδε γὰρ ἐξερέω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται·

ἀντικρὺ χροά τε ῥήξω σύν τ' ὅστέ' ἀράξω.

κηδεμόνες δέ οἱ ἐνθάδ' ἀολλέες αὔθι μενόντων,

οἳ κέ μιν ἐξοίσουσιν ἐμῆς ὑπὸ χερσὶ δαμέντα.»

μτφρ. Στον λόγον του επετάχθη ευθύς άνδρας τρανός και ωραίος

ο Πανοπείδης Επειός, εξαίσιος γρονθομάχος.

Και πιάνοντας το εργατικό τετράποδο τους είπεν:

«Εμπρός, όπου το δίκουπο ποτήρι θενά πάρει·

και το πουλάρι εδώ κανείς με την γρονθομαχίαν
δεν θα κερδίσει, ότ' είμ' εγώ στην τέχνην τούτην πρώτος.
Δεν φθάνει που στον πόλεμον είμ' ελλιπής; Και ποίος
δύναται να είναι ποτέ σ' όλα καλός τεχνίτης;
Και ιδού το λέγω φανερά και ασφαλτ' αυτό θα γίνει·
τες σάρκες θα του σχίσω εγώ, τα κόκαλα να σπάσω,
ώστε σιμά του ας στέκονται όσοι πονούν για κείνον
από τα χέρια νεκρόν εδώθε να τον πάρουν».

45. **Παυσανίας, Φωκικά, Χ, 4, 1** καὶ γενέσθαι μὲν τῇ πόλει τὸ ὄνομα λέγουσιν ἀπὸ τοῦ Ἐπειοῦ πατρός, αὐτοὶ δὲ οὐ Φωκεῖς, Φλεγύαι δὲ εἶναι τὸ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐς τὴν γῆν διαφυγεῖν φασὶ τὴν Φωκίδα ἐκ τῆς Ὀρχομενίας.

Μτφρ. : λένε ότι η πόλη πήρε το όνομά της από τον πατέρα του Επειού και ότι αυτοί δεν ήταν Φωκείς στην αρχή αλλά Φλεγύες που διέφυγαν στη Φωκίδα από την περιοχή του Ορχομενού

46. **Παυσανίας, Κορινθιακά, ΙΙ, 29,4** Φώκῳ δὲ Ἄσιος ὁ τὰ ἔπη ποιήσας γενέσθαι φησὶ Πανοπέα καὶ Κρίσον· καὶ Πανοπέως μὲν ἐγένετο Ἐπειὸς ὁ τὸν ἵππον τὸν δούρειον, ὡς Ὅμηρος ἐποίησεν, ἐργασάμενος,...

Μτφρ.: Από τον Φώκο ο Άσιος που έγραψε έπη υποστηρίζει ότι γεννήθηκε ο Πανοπέας και ο Κρίσος· και από τον Πανοπέα γεννήθηκε ο Επειός, αυτός που κατασκεύασε τον δούρειο ίππο, όπως τον παρουσιάζει ο Όμηρος...

Δ) μάχες

47. **Ηρόδοτος, 8, 34-35** Παραποταμίους δὲ παραμειβόμενοι οἱ βάρβαροι ἀπίκοντο ἐς Πανοπέας. ἐνθεῦτεν δὲ ἤδη διακρινομένη ἡ στρατιὴ αὐτῶν ἐσχίζετο. τὸ μὲν πλεῖστον καὶ δυνατώτατον τοῦ στρατοῦ ἅμα αὐτῷ Ξέρξῃ πορευόμενον ἐπ' Ἀθήνας ἐσέβαλε ἐς Βοιωτούς, ἐς γῆν τὴν Ὀρχομενίων. Βοιωτῶν δὲ πᾶν τὸ πλῆθος ἐμήδιζε, τὰς δὲ πόλεις αὐτῶν ἄνδρες Μακεδόνες διατεταγμένοι ἔσφζον, ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ἀποπεμφθέντες. ἔσφζον δὲ τῇδε, δῆλον βουλόμενοι ποιέειν Ξέρξῃ ὅτι τὰ Μήδων Βοιωτοὶ φρονέοιεν. [8.35.1] οὗτοι μὲν δὴ τῶν βαρβάρων ταύτῃ ἐτράποντο, ἄλλοι δὲ αὐτῶν ἡγεμόνας ἔχοντες ὁρμέατο ἐπὶ τὸ ἱρόν τὸ ἐν Δελφοῖσι, ἐν δεξιῇ τὸν Παρνησὸν ἀπέργοντες, ὅσα δὲ καὶ οὗτοι ἐπέσχον τῆς Φωκίδος, πάντα ἐσιναμώρεον· καὶ γὰρ τῶν Πανοπέων τὴν πόλιν ἐνέπρησαν καὶ Δαυλίων καὶ Αἰολιδέων.

Μτφρ.: Κι οι βάρβαροι προσπερνώντας τους Παραποταμίους έφτασαν στους Πανοπείς. Και αποκεί και πέρα το εκστρατευτικό τους σώμα χωρίστηκε στα δυο κι ακολούθησαν διαφορετική πορεία. Το μεγαλύτερο και ισχυρότερο μέρος του στρατού, συνεχίζοντας την πορεία του εναντίον της Αθήνας, μαζί με τον ίδιο τον Ξέρξη, έκανε εισβολή στη Βοιωτία, στην περιοχή του Ορχομενού. Κι οι Βοιωτοί μήδizαν στο σύνολό τους· και Μακεδόνες που, σταλμένοι απ' τον Αλέξανδρο, είχαν ταχθεί σε καθεμιά από τις πόλεις τους, εξασφάλizαν τη σωτηρία τους. Και να πώς εξασφάλizαν τη σωτηρία τους: έσπευδαν να δηλώσουν στον Ξέρξη πως οι Βοιωτοί ήταν με το μέρος των Περσών.

[8.35.1] Λοιπόν, το σώμα αυτό των βαρβάρων ακολουθούσε αυτή την πορεία, ενώ άλλοι έχοντας μαζί τους οδηγούς ξεκίνησαν για το μαντείο των Δελφών, έχοντας

στο δεξί τους χέρι τον Παρνασσό. Κι απ' όσα μέρη της Φωκίδας πέρασαν κι αυτοί, όλα τα διαγούμιζαν· έτσι, πυρπόλησαν την πόλη των Πανοπέων και των Δαυλίων και των Λιλαίων.

- 48. Θουκυδίδης 4, 89** Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος εὐθύς ἀρχομένου, ὡς τῷ Ἴπποκράτει καὶ Δημοσθένει στρατηγοῖς οὖσιν Ἀθηναίων τὰ ἐν τοῖς Βοιωτοῖς ἐνεδίδοτο καὶ ἔδει τὸν μὲν Δημοσθένη ταῖς ναυσὶν ἐς τὰς Σίφας ἀπαντῆσαι, τὸν δ' ἐπὶ τὸ Δῆλιον, γενομένης διαμαρτίας τῶν ἡμερῶν ἐς ἃς ἔδει ἀμφοτέρους στρατεύειν, ὁ μὲν Δημοσθένης πρότερον πλεύσας πρὸς τὰς Σίφας καὶ ἔχων ἐν ταῖς ναυσὶν Ἀκαρνᾶνας καὶ τῶν ἐκεῖ πολλοὺς συμμάχων, ἄπρακτος γίνεταί μνηυθέντος τοῦ ἐπιβουλεύματος ὑπὸ Νικομάχου ἀνδρὸς Φωκέως ἐκ Φανοτέως, ὃς Λακεδαιμονίοις εἶπεν, ἐκεῖνοι δὲ Βοιωτοῖς· [4.89.2] καὶ βοηθείας γενομένης πάντων Βοιωτῶν (οὐ γάρ πω Ἴπποκράτης παρελύπει ἐν τῇ γῇ ὧν) προκαταλαμβάνονται αἱ τε Σίφαι καὶ ἡ Χαιρώνεια.

Μτφρ.: Μόλις άρχισε ο επόμενος χειμώνας και καθώς οι επιχειρήσεις στην Βοιωτία είχαν ανατεθεί στους Αθηναίους στρατηγούς Δημοσθένη και Ιπποκράτη, έπρεπε ο Δημοσθένης να πάει με τα καράβια του στις Σίφες και ο Ιπποκράτης να βαδίσει στο Δήλιον. Αλλά έγινε λάθος στην ημέρα που έπρεπε και οι δύο να ξεκινήσουν. Πρώτος έφτασε ο Δημοσθένης στις Σίφες, έχοντας στα καράβια του Ακαρνάνες και πολλούς άλλους συμμάχους της περιοχής, αλλά δεν μπόρεσε να επιτύχει τίποτε, γιατί το σχέδιο προδόθηκε από τον Φωκέα Νικόμαχο από τον Φανοτέα, που το φανέρωσε στους Λακεδαιμονίους κι εκείνοι το μήνυσαν στους Βοιωτούς. [4.89.2] Επειδή ο Ιπποκράτης δεν είχε ακόμα φτάσει στο έδαφός τους για να τους δημιουργήσει αντιπερισπασμό, όλοι οι Βοιωτοί έτρεξαν να βοηθήσουν και πρόλαβαν να πιάσουν τις Σίφες και την Χαιρώνεια.

- 49. Όμηρος, Οδύσσεια, θ, 493...** ἀλλ' ἄγε δὴ μετάβηθι καὶ ἵππου κόσμον ἄεισον
δουρατέου, τὸν Ἐπειὸς ἐποίησεν σὺν Ἀθήνῃ,
ὄν ποτ' ἐς ἀκρόπολιν δόλον ἤγαγε δῖος Ὀδυσσεύς,
495 ἀνδρῶν ἐμπλήσας οἷ' Ἴλιον ἐξαλάπαξαν.

Μτφρ.: Μα τώρα λέω άλλαξε σκοπό, ιστόρησέ μας για τον δούρειο ίππο, το πώς τον έφτιαξε με τέχνη ο Επειός, και η Αθηνά μαζί του· το πώς τον δόλο αυτόν τον έφερε επάνω στην ακρόπολη ο θείος Οδυσσεύς, κλείνοντας μέσα του πλήθος ανδρών — αυτούς που ερήμωσαν το Ίλιο.

- 50. Όμηρος, Οδύσσεια, λ, 523...** αὐτὰρ ὅτ' εἰς ἵππον κατεβαίνομεν, ὃν κάμ' Ἐπειός,
Ἀργείων οἱ ἄριστοι, ἐμοὶ δ' ἐπὶ πάντ' ἐτέταλτο,
525 ἡμὲν ἀνακλῖναι πυκινὸν λόχον ἡδ' ἐπιθεῖναι·
ἔνθ' ἄλλοι Δαναῶν ἡγήτορες ἡδὲ μέδοντες
δάκρυά τ' ὠμόργνυντο, τρέμον θ' ὑπὸ γυῖα ἐκάστου·

Μτφρ.: Αλλά κι όταν αργότερα χωθήκαμε σ' εκείνο το άλογο, που το 'χτισε ο Επειός, οι πιο γενναίοι Αργείοι, κι έπεσε πάνω μου όλη η ευθύνη, τότε θα ανοίξει η κλειστή παγίδα μας, τότε θα κλείσει, τότε λοιπόν οι άλλοι, των Δαναών οι αρχηγοί κι οι σύμβουλοι, δεν μπόρεσαν να κρύψουν το δάκρυ και τον τρόμο, που τους παρέλυε τα γόνατα.

- 51. Όμηρος, Ιλιάδα, Β, 517 -526** Αὐτὰρ Φωκῆων Σχεδῖος καὶ Ἐπίστροφος ἦρχον,
υἷες Ἰφίτου μεγαθύμου Ναυβολίδαο,

οἱ Κυπάρισσον ἔχον Πυθῶνά τε πετρήεσαν
520 Κρῖσάν τε ζαθέην καὶ Δαυλίδα καὶ Πανοπῆα,
οἳ τ' Ἀνεμώρειαν καὶ Ὑάμπολιν ἀμφενέμοντο,
οἳ τ' ἄρα παρ ποταμὸν Κηφισὸν δῖον ἔναιον,
οἳ τε Λίλαιαν ἔχον πηγῆς ἐπὶ Κηφισοῖο·
τοῖς δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἔποντο.

525 οἱ μὲν Φωκίων στίχας ἴστασαν ἀμφιέποντες,
Βοιωτῶν δ' ἔμπλην ἐπ' ἀριστερὰ θωρήσσοντο.

Μτφρ.: Με τους Φωκείς ο Επίστροφος ερχόταν και ο Σχεδῖος
υιοί του μεγάλψυχου Ιφίτου Ναυβουλίδη.

Τους έστειλε η Κυπάρισσος και η Πυθώ πετρώδης,
520η θεία Κρίσα και η Δαυλῖς, ο Πανοπεύς και ακόμη
τα μέρη της Υαμπόλεως, και της Ανεμωρείας
κι αυτά που ο θεῖος ποταμός ο Κηφισός ποτίζει,
και η Λίλεια που κτίστηκεν επάνω στες πηγές του·
κι είχαν σαράντα ολόμαυρα κατόπι τους καράβια
525και κολλητά στους Βοιωτούς, στο αριστερό τους πλάγι
οι πολεμάρχοι εσύνταζαν τα πλήθη των Φωκείων

52. Όμηρος, Ιλιάδα Ρ 307... ὁ δὲ Σχεδῖον, μεγαθύμου Ἰφίτου υἱόν,
Φωκίων ὃχ' ἄριστον, ὃς ἐν κλειτῷ Πανοπῆϊ
οἰκία ναιετάασκε πολέσσ' ἄνδρεσσιν ἀνάσσων,
τὸν βάλ' ὑπὸ κληῖδα μέσσην· διὰ δ' ἀμπερὲς ἄκρῃ
αἰχμὴ χαλκείῃ παρὰ νείατον ὦμον ἀνέσχε·
δούπησεν δὲ πεσών, ἀράβησε δὲ τεύχε' ἐπ' αὐτῷ.

Μτφρ.: και τον Σχεδῖον, γέννημα του ανδρειωμένου Ιφίτου,
μες στους Φωκείς ασύγκριτον, που στον λαμπρό Πανοπέα
εκατοικούσ' εκεί πολλών ανθρώπων βασιλέας,
ο Έκτωρ τον εκτύπησε στην κλείδωσιν και η λόγχη
κάτω απ' τον ώμον πέρασε· κι επάνω του εβροντήσαν
τ' άρματα καθώς έπεσε.

53. Πausανίας, Φωκικά, Χ,3,1 δεκάτῳ δὲ ὕστερον ἔτει μετὰ τὴν τοῦ ἱεροῦ κατάληψιν
ἐπέθηκεν ὁ Φίλιππος πέρας τῷ πολέμῳ, Φωκικῷ τε καὶ ἱερῷ κληθέντι τῷ αὐτῷ,
Θεοφίλου μὲν Ἀθήνησιν ἄρχοντος, ὀγδόης δὲ Ὀλυμπιάδος καὶ ἑκατοστῆς ἔτει
πρῶτῳ, ἦν Πολυκλῆς ἐνίκα στάδιον Κυρηναῖος. καὶ ἐς ἑδαφος ἀλοῦσαι
κατεβλήθησαν τῶν Φωκείων αἱ πόλεις· ἀριθμὸς δὲ ἦν αὐτῶν Λίλεια καὶ Ὑάμπολις
καὶ Ἀντίκυρα καὶ Παραποτάμιοι καὶ Πανοπεύς τε καὶ Δαυλῖς. τούτων μὲν δὴ ὄνομα
ἦν ἐκ παλαιοῦ, καὶ οὐχ ἥκιστα ἐπὼν ἔνεκα τῶν Ὀμήρου

Μτφρ.: τον δέκατο χρόνο μετά την κατάληψη του ιερού έβαλε τέλος ο Φίλιππος
στον πόλεμο που ονομάστηκε και Φωκικός και ιερός όταν ήταν άρχοντας στην
Αθήνα ο Θεόφιλος, κατά το πρώτο έτος της εκατοστής όγδοης Ολυμπιάδας κατά
την οποία ο Πολυκλής ο Κυρηναῖος νίκησε στον αγώνα σταδίου. Και αφού
κατεδαφίστηκαν , καταστράφηκαν οι πόλεις των Φωκείων· αυτές ήταν η Λιλαία και
η Υάμπολη και η Αντίκυρα και οι Παραποτάμιοι και ο Πανοπέας και η Δαυλίδα. Τα
ονόματα αυτών ήταν από παλιά γνωστά και κυρίως εξαιτίας των επών του Ομήρου

- 54. Παισανίας, Φωκικά, Χ, 4, 3** ἐν τῇ μάχῃ τῇ [τε] ἐπὶ τῷ Πατρόκλῳ νεκρῷ καὶ Σχεδίῳ τὸν Ἰφίτου βασιλεύοντα Φωκέων καὶ ἀποθανόντα ὑφ' Ἑκτορος κατοικεῖν εἶπεν ἐν τῷ Πανοπεῖ. τοῦτο μὲν δὴ ἐφαίνετο ἡμῖν ἔχειν αἰτίαν, φόβῳ τῶν Βοιωτῶν - κατὰ γὰρ τοῦτό ἐστιν ἐκ τῆς Βοιωτίας ἢ ἐς τὴν Φωκίδα ἐσβολὴ ῥάστη-ἐνταῦθα οἰκεῖν τὸν βασιλέα ἅτε φρουρίῳ τῷ Πανοπεῖ χρώμενον
- Μτφρ.:** στη μάχη που ἐγίνε πάνω ἀπὸ το νεκρὸ σῶμα του Πατρόκλου εἶπε (ο Ὀμηρος) ὅτι σκοτώθηκε ἀπὸ τὸν Ἑκτορα καὶ ο Σχεδίος, ο γιος του Ἰφίτου, ο βασιλιάς των Φωκέων που κατοικοῦσε στον Πανοπέα. Μου φαίνεται ὅτι ἡ αἰτία αὐτοῦ βρίσκεται στο εξῆς, ὅτι ἐξαιτίας το φόβου των Βοιωτῶν -γιατί σε αὐτὸ το σημεῖο εἶναι εὐκόλη ἡ ἐισβολὴ ἀπὸ τὴ Βοιωτία στη Φωκίδα -κατοικοῦσε ἐδῶ ο βασιλιάς χρησιμοποιώντας ως φρούριο τὸν Πανοπέα

Ε) μυθολογία

- 55. Ησύχιος, Γλῶσσαι :** Ἐπειός : οὕτως ἐκαλεῖτο Κρατῖνος ὁ Κωμικός· ἴσως διὰ τὸ ταξιαρχῆσαι τῆς Οἰνηίδος φυλῆς καὶ δειλότερος φανῆναι. καὶ γὰρ ὁ Ἐπειός δειλὸς ἦν.
- Μτφρ.:** Ἐπειός: ἐτσι ονομαζόταν ο Κρατῖνος ὁ Κωμικός, ἴσως γιατί κάποτε εἶχε τὴν ἀρχηγία στον πόλεμο τῆς Οἰνηίδος φυλῆς καὶ ἀποδείχθηκε δειλότερος των στρατιωτῶν του. γιατί καὶ ο Ἐπειός ἦταν δειλός.
- 56. Ὀμηρος, Οδύσσεια, λ, 576...** τὸ ἕτερον δὲ οὐκ ἐδυνήθην συμβαλέσθαι πρότερον, ἐφ' ὅτῳ καλλίχορον τὸν Πανοπέα εἶρηκε, πρὶν ἢ ἐδιδάχθην ὑπὸ τῶν παρ' Ἀθηναίοις καλουμένων Θυιάδων. αἱ δὲ Θυιάδες γυναῖκες μὲν εἰσὶν Ἀττικάί, φοιτῶσαι δὲ ἐς τὸν Παρνασσὸν παρὰ ἔτος αὐταί τε καὶ αἱ γυναῖκες Δελφῶν ἄγουσιν ὄργια Διονύσῳ. ταύταις ταῖς Θυιάσι κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ὁδὸν καὶ ἀλλαχοῦ χοροὺς ἱστάναι καὶ παρὰ τοῖς Πανοπεῦσι καθέστηκε· καὶ ἡ ἐπὶ κλησις ἢ ἐς τὸν Πανοπέα Ὀμήρου ὑποσημαίνει τῶν Θυιάδων δοκεῖ τὸν χορόν.
- Μτφρ.:** τὸ ἄλλο δὲν μπόρεσα νὰ καταλάβω νωρίτερα, δηλαδή γιὰ ποιο λόγο ἀποκάλεσε τὸν Πανοπέα (ο Ὀμηρος) κατάλληλο γιὰ ωραίους χορούς, προτοῦ νὰ το διδαχθῶ ἀπὸ τὶς Θυιάδες, ὅπως τὶς ἀποκαλοῦν οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ Θυιάδες εἶναι γυναῖκες ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ, οἱ ὁποῖες κάθε δεύτερο ἔτος διαμένουν στὸν Παρνασσό, καὶ αὐτές καὶ οἱ γυναῖκες ἀπὸ τοὺς Δελφούς, καὶ γιορτάζουν τὶς ὀργιαστικές τελετές τοῦ Διονύσου. Σε αὐτές τὶς Θυιάδες εἶναι ἐθιμο νὰ στήνουν χορούς κατὰ τὴν ἐξοδὸ τοὺς ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα καὶ σε ἄλλα μέρη καὶ στὴ χώρα τοῦ Πανοπέα. Ἐτσι φαίνεται ὅτι καὶ ἡ ἐπωνυμία τοῦ Ὀμήρου γιὰ τὸν Πανοπέα υπαινίσσεται τὸν χορὸ τῶν Θυιάδων.
- 57. Παισανίας, Φωκικά, Χ, 4, 2** ὑπῆει τε ἐπῶν ἡμᾶς τῶν Ὀμήρου μνήμη ὧν ἐποίησεν ἐς Τιτυόν, καλλίχορον τῶν Πανοπέων ὀνομάσας τὴν πόλιν
- Μτφρ.:** μου ἐρχονται στὸν νοῦ οἱ στίχοι που ἔγραψε ο Ὀμηρος γιὰ τὸν Τιτύο στους ὁποῖους ὀνόμασε τὴν πόλη των Πανοπέων κατάλληλη γιὰ ωραίους χορούς
- 58. Παισανίας, Φωκικά, Χ, 4, 3** τὸ ἕτερον δὲ οὐκ ἐδυνήθην συμβαλέσθαι πρότερον, ἐφ' ὅτῳ καλλίχορον τὸν Πανοπέα εἶρηκε, πρὶν ἢ ἐδιδάχθην ὑπὸ τῶν παρ' Ἀθηναίοις καλουμένων Θυιάδων. αἱ δὲ Θυιάδες γυναῖκες μὲν εἰσὶν Ἀττικάί, φοιτῶσαι δὲ ἐς τὸν Παρνασσὸν παρὰ ἔτος αὐταί τε καὶ αἱ γυναῖκες Δελφῶν ἄγουσιν ὄργια Διονύσῳ. ταύταις ταῖς Θυιάσι κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ὁδὸν καὶ ἀλλαχοῦ χοροὺς

ιστάναι καὶ παρὰ τοῖς Πανοπεῦσι καθέστηκε· καὶ ἡ ἐπὶ κλησις ἡ ἐς τὸν Πανοπέα Ὀμήρου ὑποσημαίνει τῶν Θυιάδων δοκεῖ τὸν χορόν.

Μτφρ.: το άλλο δεν μπόρεσα να καταλάβω νωρίτερα, δηλαδή για ποιον λόγο αποκάλεσε τον Πανοπέα (ο Όμηρος) κατάλληλο για ωραίους χορούς, προτού να το διδαχθώ από τις Θυιάδες, όπως τις αποκαλούν οι Αθηναίοι. Οι Θυιάδες είναι γυναίκες από την Αττική, οι οποίες κάθε δεύτερο έτος διαμένουν στον Παρνασσό, και αυτές και οι γυναίκες από τους Δελφούς, και γιορτάζουν τις οργιαστικές τελετές του Διονύσου. Σε αυτές τις Θυιάδες είναι έθιμο να στήνουν χορούς κατά την έξοδό τους από την Αθήνα και σε άλλα μέρη και στη χώρα του Πανοπέα. Έτσι φαίνεται ότι και η επωνυμία του Ομήρου για τον Πανοπέα υπαινίσσεται τον χορό των Θυιάδων.

59. Απολλόδωρος, 1.4.1 Λητώ δὲ συνελθοῦσα Διὶ κατὰ τὴν γῆν ἅπασαν ὑφ' Ἡρας ἠλαύνετο, μέχρις εἰς Δῆλον ἐλθοῦσα γεννᾷ πρώτην Ἄρτεμιν, ὑφ' ἧς μαιωθεῖσα ὕστερον Ἀπόλλωνα ἐγέννησεν. Ἄρτεμις μὲν οὖν τὰ περὶ θήραν ἀσκήσασα παρθένος ἔμεινεν, Ἀπόλλων δὲ τὴν μαντικὴν μαθὼν παρὰ Πανὸς τοῦ Διὸς καὶ Ὑβρεως ἦκεν εἰς Δελφούς, χρησμοδούσης τότε Θέμιδος· ὥς δὲ ὁ φρουρῶν τὸ μαντεῖον Πύθων ὄφιν ἐκώλυεν αὐτὸν παρελθεῖν ἐπὶ τὸ χάσμα, τοῦτον ἀνελὼν τὸ μαντεῖον παραλαμβάνει. κτείνει δὲ μετ' οὐ πολὺ καὶ Τιτυόν, ὃς ἦν Διὸς υἱὸς καὶ τῆς Ὀρχομενοῦ θυγατρὸς Ἑλάρης, ἣν Ζεὺς, ἐπειδὴ συνῆλθε, δείσας Ἥραν ὑπὸ γῆν ἔκρυψε, καὶ τὸν κυοφορηθέντα παῖδα Τιτυὸν ὑπερμεγέθη εἰς φῶς ἀνήγαγεν. οὗτος ἐρχομένην εἰς Πυθῶ Λητῶ θεωρήσας, πόθω κατασχεθεὶς ἐπισπᾶται· ἡ δὲ τοὺς παῖδας ἐπικαλεῖται καὶ κατατοξεύουσιν αὐτόν. κολάζεται δὲ καὶ μετὰ θάνατον· γῦπες γὰρ αὐτοῦ τὴν καρδίαν ἐν Ἄϊδου ἐσθίουσιν.

Μτφρ.: Η Λητώ συνευρέθηκε με τον Δία και κυνηγήθηκε σε όλη τη γη από την Ήρα, μέχρι που ήλθε στη Δήλο και γέννησε πρώτη την Άρτεμη. Αυτή στη συνέχεια τη βοήθησε ως μαία και γέννησε τον Απόλλωνα. Η Άρτεμις λοιπόν ασχολούμενη με το κυνήγι έμεινε παρθένος, ενώ ο Απόλλων μαθαίνοντας την μαντική τέχνη από τον Πάνα, τον γιο του Δία και της Ύβρεως, έφτασε στους Δελφούς όπου μέχρι τότε χρησμοδοτούσε η Θέμιδα. Επειδή ο Πύθων, το φίδι που φρουρούσε το μαντείο, τον εμπόδιζε να πλησιάσει στο χάσμα, το σκότωσε και καταλαμβάνει το μαντείο. Μετά από λίγο σκοτώνει και τον Τιτυό ο οποίος ήταν γιος του Δία και της Ελάρης, της κόρης του Ορχομενού, την οποία ο Δίας, όταν συνευρέθηκε μαζί της, φοβούμενος την Ήρα την έκρυψε κάτω από τη γη και το παιδί που κυοφορούσε, τον υπερμεγέθη Τιτυό έβγαλε στο φως. Αυτός είδε τη Λητώ που πήγαινε στους Δελφούς και κυριευμένος από πόθο την τράβηξε βίαια κοντά του. εκείνη κάλεσε τα παιδιά της και τον σκότωσαν με τα τόξα. Τιμωρείται όμως και μετά τον θάνατό του, αφού γύπες τρώνε την καρδιά του στον Άδη.

Στ) παροιμίες

60. Σουΐδας Ἐπειοῦ δειλότερος· οὕτως ἐλέγετο Κρατῖνος ὁ κωμικός, ἴσως διὰ τὸ ταξιαρχῆσαι τῆς Οἰνηΐδος φυλῆς καὶ δειλότερός τε φανῆναι· καὶ γὰρ ὁ Ἐπειὸς δειλὸς ἦν.

Μτφρ.: Πιο δειλός από τον Επειό · έτσι αποκαλούσαν τον κωμικό Κρατίνο ίσως

γιατί ήταν ταξίαρχος στην Οινηΐδα φυλή και αποδείχθηκε δειλός · γιατί και ο Επειός ήταν δειλός

Ρωμαϊκοί χρόνοι

Α) Περιγραφή πόλης

61. Πausανίας Φωκικά, Χ, 4, 1 -2 στάδια δὲ ἐκ Χαιρωνείας εἴκοσιν ἑς Πανοπέας ἐστὶ πόλιν Φωκῶν, εἶγε ὀνομάσαι τις πόλιν καὶ τούτους οἷς γε οὐκ ἀρχεῖα οὐ γυμνάσιόν ἐστιν, οὐ θέατρον οὐκ ἀγορὰν ἔχουσιν, οὐχ ὕδωρ κατερχόμενον ἑς κρήνην, ἀλλὰ ἐν στέγαις κοίλαις κατὰ τὰς καλύβας μάλιστα τὰς ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἐνταῦθα οἰκοῦσιν ἐπὶ χαράδρᾳ. ὅμως δὲ ὅροι γε τῆς χώρας εἰσὶν αὐτοῖς ἑς τοὺς ὁμόρους, καὶ ἑς τὸν σύλλογον συνέδρους καὶ οὗτοι πέμπουσι τὸν Φωκικόν... Πανοπέων δὲ τὸν ἀρχαῖον θεώμενοι περίβολον ἑπτὰ εἶναι σταδίων μάλιστα εἰκάζομεν

Μτφρ.: εἴκοσι στάδια ἀπὸ τῆς Χαιρώνειας βρίσκεται ὁ Πανοπέας, πόλη φωκική, ἀνὰ μὲν ποιεῖ νὰ τὴν ὀνομάσει κανεὶς πόλη, ἀφοῦ οὔτε δημαρχεῖο οὔτε γυμναστήριο ὑπάρχει, οὔτε θέατρο οὔτε ἀγορὰ ἔχουν, οὔτε νερό ποὺ νὰ κατεβαίνει σὲ κρήνη, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ καμπυλωτὲς στέγες ὁμοίες μετὰ τὰς καλύβες στὰ βουνὰ κατοικοῦν ἐδῶ σὲ μιὰ χαράδρα. Ὅμως ἔχουν τὰ σύνορά τοὺς μετὰ τοὺς γείτονές τοὺς καὶ στέλνουν καὶ αὐτοὶ συνέδρους στὸ φωκικὸ συνέδριο. .. παρατηρώντας τὸν ἀρχαῖο περίβολο τῶν Πανοπέων υπολογίζουμε ὅτι εἶναι περίπου ἑπτὰ στάδια .

62. Πausανίας, Φωκικά, Χ, 35, 8 ἐσβολὴ δὲ ἐκ Χαιρωνείας ἑς γῆν τὴν Φωκίδα οὐ μόνον ἢ εὐθεῖα ἐστὶν ἑς Δελφοὺς ἢ διὰ τὴν Πανοπέωσιν καὶ παρὰ τὴν Δαυλίδα καὶ ὁδὸν τὴν Σχιστὴν· φέρει δὲ ἐκ Χαιρωνείας καὶ ἑτέρα τραχεῖα τε ὁδὸς καὶ ὀρεινὴ τὰ πλεονα ἑς πόλιν Φωκῶν Στεῖριν· μήκος δὲ εἴκοσι στάδιοι τῆς ὁδοῦ καὶ ἑκατόν.

Μτφρ.: ἡ πρόσβασις ἀπὸ τῆς Χαιρώνειας στὴν φωκικὴ γῆ δὲν εἶναι μόνον αὐτὴ ποὺ ὁδηγεῖ στοὺς Δελφοὺς διὰ μέσῳ τῆς Πανοπέως καὶ παραπλευρῶς τῆς Δαυλίδας καὶ τῆς Σχιστῆς οδοῦ. Ὑπάρχει καὶ ἄλλος δρόμος ἀπὸ τῆς Χαιρώνειας, δύσκολος καὶ ὀρεινός, στὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πρὸς τὴν πόλιν τῶν Φωκῶν Στεῖρι. Τὸ μήκος αὐτοῦ τοῦ δρόμου εἶναι ἑκατόν εἴκοσι στάδια.

63. Στράβων, Γεωγραφικῶν Θ', 14 Πανοπεὺς δ' ὁ νῦν Φανοτεύς, ὁμορος τοῖς περὶ Λεβάδειαν τόποις, ἢ τοῦ Ἐπειοῦ πατρίς. Καὶ τὰ περὶ τὸν Τιτυὸν δὲ ἐνταῦθα μυθεύουσιν....

Μτφρ.: ὁ Πανοπέας, ὁ τωρινὸς Φανοτέας, συνορεύει μετὰ τοὺς τόπους τῆς Λιβαδειᾶς καὶ εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ Επειοῦ. Καὶ τὰ σχετικὰ μετὰ τὸν μῦθο τοῦ Τιτυοῦ ἐδῶ τοποθετοῦν...

64. Στράβων, Γεωγραφικῶν Θ', 16 καὶ Ἡσίοδος δ' ἐπὶ πλέον περὶ τοῦ ποταμοῦ (Κηφισσοῦ) λέγει καὶ τῆς ῥύσεως, ὥς δι' ὅλης ῥέει τῆς Φωκίδος σκολιῶς καὶ δρακοντοειδῶς ·

«παρέκ Πανοπῆα διὰ Γλήχωνά τ' ἐρυμνὴν

καὶ τε διὰ Ὀρχομενοῦ εἰλιγμένος εἶσι δράκων ὥς.»

Μτφρ.: Καὶ ὁ Ἡσίοδος περιγράφει λεπτομερῶς γιὰ τὸν ποταμὸ (Κηφισό) καὶ τὴν πορεία τοῦ ὅτι ῥεεῖ μέσω ὅλης τῆς Φωκίδος μετὰ κοίτη στενὴ καὶ ὁμοία μετὰ φίδι:

«έξω από τον Πανοπέα, τον οχυρό Γλήχωνα
και μέσα από τον Ορχομενό στριφογυρίζει σαν φίδι».

65. Στράβων, Γεωγραφικών Θ', 42 Ὑπέρκειται δ' Ὀρχομενίας ὁ Πανοπεύς, Φωκικὴ πόλις, καὶ Ὑάμπολις. Τούτοις δ' ὁμορεῖ Ὀποῦς, ἡ τῶν Λοκρῶν μητρόπολις τῶν Ἐπικνημιδίων.

Μτφρ.: Πάνω από τη χώρα του Ορχομενού βρίσκεται ο Πανοπέας, πόλη της Φωκίδας, και η Υάμπολις. Με αυτές συνορεύει ο Οπούς, μητρόπολη των Επικνημιδίων Λοκρών.

Β) μάχες

66. Πλούταρχος, Σύλλας, 16 ὥστε ὀλίγοι μὲν ἐν τῷ χάρακι διεκαρτέρουν, ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἀρπαγαῖς καὶ πορθήμασι δελεαζόμενος ὁδὸν ἡμερῶν πολλῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου διεσπείρετο. καὶ τὴν τε τῶν Πανοπέων πόλιν ἐκκόψαι λέγονται καὶ τὴν Λεβαδέων διαρπάσαι καὶ συλῆσαι τὸ μαντεῖον, οὐδενὸς στρατηγοῦ πρόσταγμα δόντος.

Μτφρ.: ἔτσι λίγοι περίμεναν στα χαρακώματα και ο περισσότερος ὄχλος δελεαζόμενος με αρπαγές και λεηλασίες διασκορπιζόταν σε απόσταση πολλῶν ημερῶν ἀπὸ το στρατόπεδο. Και λένε ὅτι και την πόλη των Πανοπέων κατέστρεψαν και της Λιβαδειάς λεηλάτησαν και το μαντεῖο σύλησαν, χωρίς να το ἔχει προστάξει κανένας στρατηγός

Γ) θρησκεία

67. Πausanías Φωκικά X, 4, 4-5 Πανοπεῦσι δέ ἐστιν ἐπὶ τῇ ὁδῷ πλίνθου τε ὠμῆς οἴκημα οὐ μέγα καὶ ἐν αὐτῷ λίθου τοῦ Πεντελῆσιν ἄγαλμα, ὃν Ἀσκληπιόν, οἱ δὲ Προμηθεά εἶναί φασιν· καὶ παρέχονται γε τοῦ λόγου μαρτύρια. λίθοι κεῖνται σφισιν ἐπὶ τῇ χαράδρᾳ, μέγεθος μὲν ἑκάτερος ὡς φόρτον ἀποχρῶντα ἀμάξης εἶναι, χρῶμα δέ ἐστι πηλοῦ σφισιν, οὐ γεώδους ἀλλ' οἷος ἂν χαράδρας γένοιτο ἢ χειμάρρου ψαμμώδους, παρέχονται δὲ καὶ ὁσμὴν ἐγγύτατα χρωτὶ ἀνθρώπου· ταῦτα ἔτι λείπεσθαι τοῦ πηλοῦ λέγουσιν ἐξ οὗ καὶ ἅπαν ὑπὸ τοῦ Προμηθέως τὸ γένος πλασθῆναι τῶν ἀνθρώπων. ἐνταῦθα ἐπὶ τῇ χαράδρᾳ καὶ Τιτυοῦ μνημῆα ἐστι· περίοδος μὲν τοῦ χώματος τρίτον μάλιστά που σταδίου, τὸ δὲ ἔπος τὸ ἐν Ὀδυσσεΐᾳ

κείμενον ἐν δαπέδῳ· ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα (Ὅμηρος, *Ὀδύσσεια*, 11.577) οὐκ ἐπὶ μεγέθει πεποιῆσθαι τοῦ Τιτυοῦ φασιν, ἀλλ' ἐνθα ὁ Τιτυὸς ἐτέθη, Πλέθρα ἐννέα εἶναι τῷ χωρίῳ.

Μτφρ. : στον Πανοπέα, δίπλα ἀπὸ τον δρόμο, υπάρχει ἕνα μικρὸ οἶκημα ἀπὸ ὠμές πλίνθες και μέσα σε αὐτὸ ἕνα ἄγαλμα ἀπὸ πεντελικὸ μάρμαρο, για το οποίο ἄλλοι λένε ὅτι παριστάνει τον Ἀσκληπιὸ και ἄλλοι τον Προμηθεά · και παρουσιάζουν και μαρτυρίες για αὐτὴ την ἀποψη. Στην κοιλάδα κείτονται κάποιοι λίθοι που ως προς το μέγεθος ο καθένας θα μπορούσε να εἶναι επαρκές φορτίο για μια ἀμάξα, και το χρῶμα τους εἶναι του πηλοῦ, ὅχι του χωμάτινου ἀλλὰ αὐτοῦ που σχηματίζεται στις χαράδρες ἢ στους αμμουδεροὺς χειμάρρους, και βγάζουν μια οσμή που πλησιάζει αὐτὴ του ἀνθρώπινου δέρματος · λένε ὅτι αὐτά εἶναι τα υπολείμματα του πηλοῦ ἀπὸ τον οἶκο

πλάστηκε από τον Προμηθέα ολόκληρο το γένος των ανθρώπων. Εκεί στη χαράδρα βρίσκεται και το μνήμα του Τιτυού· η περιφέρεια του χώματος είναι περίπου το ένα τρίτο του σταδίου, ενώ ο στίχος της Οδύσσειας «κείται στο έδαφος· και εννέα πλέθρα κάλυπτε» λένε ότι δεν γράφτηκε για το μέγεθος του Τιτυού αλλά για την περιοχή όπου ο Τιτύος τάφηκε, περιοχή που ονομαζόταν Εννέα Πλέθρα.

Δ) μνημεία

68. Πausανίας, Φωκικά, X, 26, 2 γέγραπται δὲ καὶ Ἐπειὸς γυμνὸς καταβάλλων ἐς ἔδαφος τῶν Τρώων τὸ τεῖχος· ἀνέχει δὲ ὑπὲρ αὐτὸ κεφαλὴ τοῦ ἵππου μόνῃ τοῦ δουρείου.

Μτφρ.: (από τη λέσχη των Κνιδίων στους Δελφούς): απεικονίζεται και ο Επειός γυμνός που ρίχνει στο έδαφος το τείχος των Τρώων · και από αυτό εξέχει μόνο η κεφαλή του δούρειου ίππου.

Ε) πολιτική

69. Πausανίας, Φωκικά, X, 33, 1 Λέδων δ' οὖν ὄνομα ταῖς οἰκήσεσιν ἐστὶν αὐτῶν, καὶ ἐς τὸν Φωκέων σύλλογον κοινὸν τελεῖν ἡξίωται καὶ οὗτοι, καθάπερ γε καὶ οἱ Πανοπεῖς.

Μτφρ.: Λέδων είναι το όνομα αυτού του συνοικισμού και έχουν το αξίωμα να μετέχουν και αυτοί στον κοινό σύλλογο των Φωκέων, όπως και οι Πανοπεείς.

Χριστιανικοί χρόνοι

Περιγραφή

70. Ησύχιος, Γλῶσσαι Πανόπη πόλις Φωκίδος

Μτφρ.: Πανόπη, πόλη της Φωκίδος